

יעקב אבינו שכב במקום ששכב יצחק אביו בשעת העקידה לתקן את ראשו של אדם שנברא ממקום זה

ראשו של אדם הראשון נברא ממקום המזבח

אמנם יש להעיר מה שמצינו סתירה לדבר זה בגמרא (סנהדרין לח.): "תניא היה רבי מאיר אומר, אדם הראשון מכל העולם כולו הוצבר עפרו". ומפרש (שם): סדר בריאתו מכל העולם: "אדם הראשון גופו מבבל, וראשו מארץ ישראל, ואיבריו משאר ארצות". ופירש רש"י: "גופו מבבל, על שם שהיתה עמוקה, נראה שמשם לוקח, ולכן נעשה מצולה, וראשו מארץ ישראל, שהיא גבוהה וחשובה מכל הארצות. ואיבריו, ידיו ורגליו", נבראו משאר הארצות.

וכתב המהרש"א בחידושי אגדות, כי הראש שיש בו מוח שהוא מקום משכן הנשמה והשכל נברא מארץ ישראל, לכן היא מסוגלת לחכמה כמבואר בגמרא (ב"ב קנח:): "אורא דארץ ישראל מחכים", ואילו הגוף שבתוכו נמצא הלב שהוא מוכן לקבל את החכמה שבמוח נברא מבבל, לכן גם שם הוא מקום המוכן לקבל חכמה, ושאר האיברים נבראו משאר ארצות שהן טפלות לארץ ישראל.

הרי מבואר כי רק ראשו של אדם הראשון נברא מארץ ישראל, הנה כי כן איך זה מתאים עם מה שכתב הרמב"ם כי אדם הראשון נברא ממקום המזבח, הן אמת שמצינו מקור לכך במדרש הנ"ל, אבל למה בחר הרמב"ם מה שמבואר במדרש שנברא ממקום המזבח, על פני מה שמפורש בגמרא שגופו נברא מכל העולם.

אמנם הביאור האמיתי בדברי הרמב"ם הוא, כי ראשו של אדם הראשון נברא ממקום המזבח שהוא בארץ ישראל, ומאחר שכלל גדול הוא שכל הגוף נמשך אחר הראש, כמו ששינו בגמרא (עירובין מא.): "דבתר רישא גופא אזיל", לכן אף שהגוף נברא משאר העולם הרי זה כאילו נברא כולו בארץ ישראל. נמצא לפי זה כי המאמר בגמרא שראשו נברא מארץ ישראל, והמאמר במדרש שנברא ממקום המזבח כדי שיזכה לכפרה, שניהם עולים בקנה אחד כפתור ופרח.

על מה שפירש רש"י, שכל י"ד שנים ששימש יעקב בבית עבר לא שכב בלילה, ולכאורה קשה שהרי מפורש בגמרא (סוכה נג.): "שבועה שלא אישן שלשה ימים מלקין אותו וישן לאלתר". כי זו היא שבועת שוא שאי אפשר לקיימה, אם כן איך יתכן לומר שלא היה ישן בכל אותן שנים.

לכן מבאר ה"חתם סופר" שכל י"ד שנים שלמד יעקב תורה בבית עבר, לא שכב בלילה מלוא קומתו אלא נרדם בישיבה, עד שבא להר המוריה ושכב שם מלוא קומתו, משום שרצה לשכב באותו מקום ששכב יצחק אביו מלוא קומתו בשעת העקידה, ובלשון קדשו: "וישכב במקום ההוא, פירש רש"י בבית המדרש לא שכב. והנה על כרחך ישן היה, אלא שלא שכב מלוא קומתו, עד עתה שרצה לשכב במקום מלוא קומת יצחק שנעקד שם".

כעבדא קמיה מאריה אחיזנא בשולי גלימתו לבאר הטעם שבחר יעקב לשכב באותו מקום ששכב יצחק אביו בשעת העקידה, על פי מה שמגלה לנו הרמב"ם חידוש נפלא, כי דוד המלך בנה את המזבח בבית המקדש בהר המוריה, באותו מקום שבנה אברהם אבינו את המזבח ועקד עליו את יצחק בנו, כמו שכתוב (הלכות בית הבחירה פרק ב הלכה ב):

"ומסורת ביד הכל, שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה, הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק, והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה, והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל, ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא, ומשם נברא, אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא".

מה שכתב הרמב"ם שאדם הראשון נברא ממקום המזבח, מקורו במדרש (ב"ר יד-ה) על מה שכתוב (בראשית ב-ז): "ויוצא ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה, ממקום כפרתו נברא, היך מה דאת אמר (שמות כ-כא) מזבח אדמה תעשה לי, אמר הקב"ה הרי אני בורא אותו ממקום כפרתו והלואי יעמוד".

בפרשתנו פרשת ויצא דבר בעתו מה טוב להתבונן במה שכתוב (בראשית כח-י): "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה, ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו וישכב במקום ההוא".

חכמינו ז"ל מגלים לנו (חולין צא:): כי יעקב אבינו כבר הגיע לחרן, ונזכר ששכח להתפלל במקום שהתפללו אבותיו בהר המוריה במקום המקדש. כשהחליט לחזור ולהתפלל קפצה לו הארץ: "כד יהיב דעתיה למיהדר מיד ויפגע במקום". אחרי שהתפלל במקום המקדש רצה לחזור לחרן: "כד צלי בעי למיהדר, אמר הקב"ה צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה, מיד בא השמש".

נמצינו למדים מזה כי מה שכתוב "וישכב במקום ההוא", הכוונה בזה שהיה ישן במקום המקדש. ופירש רש"י: "וישכב במקום ההוא, לשון מיעוט, באותו מקום שכב, אבל י"ד שנים ששימש בבית עבר לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה". וצריך ביאור מאחר שכל י"ד שנים לא שכב יעקב בלילה אלא עסק בתורה, מה ראה על ככה שעתה בהיותו במקום המקדש לא עסק בתורה אלא הלך לישון.

עוד ראוי להתבונן במה שהקדים לעשות לפני ששכב לישון במקום המקדש: "ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו", ופירש רש"י: "עשאן כמין מרזב סביב לראשו שירא מפני חיות רעות, התחילו מריבות זו עם זו, זאת אומרת עלי ניח צדיק את ראשו, וזאת אומרת עלי ניח, מיד עשאן הקב"ה אבן אחת, וזהו שנאמר (שם יח) ויקח את האבן אשר שם מראשותיו". וצריך ביאור מדוע עשה את האבנים כמין מרזב סביב לראשו ולא סביב כל גופו, הלא חיות רעות אינן מבחינות בין הראש לשאר איברי הגוף.

הגילוי של ה"חתם סופר" יעקב שכב במקום העקידה

פתח דברינו יאיר לבאר כל זה על פי מה שמצינו חידוש נשגב במשנתו הטהורה של ה"חתם סופר" זי"ע (פרשתנו דף קלט. ד"ה וישכב), שעמד בדברי קדשו

יעקב אבינו גלגול אדם הראשון גלה לחרן לכפר על שהביא מיתה לעולם

בדרך זו במסילה נעלה לבאר דברי ה"חתם סופר", שיעקב אבינו שכב בהר המוריה במקום שכב בו יצחק אביו בשעת העקידה, שכפי המבואר הוא מקום המזבח שמשם נברא ראשו של אדם הראשון, על פי מה שמצינו מאמר מופלא במדרש תנחומא (פרשת ויצא אות א):

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. ילמדנו רבנו, ההורג את הנפש בשגגה, להיכן היה גולה. כך שנו רבותינו, ההורג נפש בשגגה גולה לערי מקלט, לשלש הערים שבעבר הירדן ושלש שבארץ כנען, ויעקב אבינו גלה לחרן בורח בנפשו, ונתיירא שלא יהרוג אותו הרשע עשו אחיו, מכיון שראהו הקב"ה בצרה גדולה נגלה עליו בחלום".

בהשקפה הראשונה מאמר זה הוא חתום וסתום, כי לא מצינו בשום מקום שיעקב הרג נפש בשגגה, עד שהוצרך לגלות לחרן כדין הורג נפש בשגגה, אולם נראה כי חכמינו ז"ל רמזו כאן על הקדמה יקרה ממשנתו הטהורה של רבינו האריז"ל ב"שער הפסוקים" (פרשת ויגש) על מה שאמר יעקב לפרעה (בראשית מז-ט): "ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה, מעט ורעים היו ימי שני חיי".

וביאר האריז"ל הענין בזה על פי המבואר בזוהר הקדוש (פרשת בראשית לה): כי יעקב אבינו היה גלגולו ותיקונו של אדם הראשון: "דהא יעקב דוגמא דאדם הראשון הוה דיעקב שופריה דאדם הראשון הוה". ועל זה רמזו חכמינו ז"ל באומרים בגמרא (בבא מציעא פד): "שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון".

והנה שנינו בגמרא (עירובין יח): "היה רבי מאיר אומר, אדם הראשון חסיד גדול היה, כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו, ישב בתענית מאה ושלשים שנה, ופירש מן האשה מאה ושלשים שנה, והעלה זרזי תאנים על בשרו מאה ושלשים שנה". לכן כמו שאדם הראשון ציער עצמו ק"ל שנה לכפר על חטא עץ הדעת, כן יעקב תיקונו של אדם הראשון סבל צער ק"ל שנים, וזהו שאמר: "ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה, מעט ורעים היו ימי שני חיי".

ידוע שבחטא עץ הדעת הביא אדם הראשון מיתה לעולם, כמו שכתוב (בראשית ב-יז): "כי ביום אכלך ממנו מות תמות". מגלים לנו חכמינו ז"ל כי אף שלא היתה לו כוונה להביא מיתה בזדון, דינו כהורג נפש בשגגה שצריך כפרה, לכן גירשו הקב"ה מגן עדן כמו שכתוב (שם ג-כד): "ויגרש את האדם", כמו שדרשו במדרש (במדב"ר כג-ג) מה שאמר דוד המלך (תהלים כה-ו): "זכור רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה".

שילוב נפלא של החוט המשולש: הגה"ק החתם סופר, הגה"ק רבי יוסף ענגיל, הגה"ק מאוסטרובצה זי"ע

גילוי נפלא של החתם סופר: יעקב אבינו שכב מלוא קומתו באותו מקום ששכב יצחק אביו בשעת העקידה

מדוע לקח יעקב מאבני המקום ועשאן כמרזב סביב לראשו שירא מחיות רעות ולא עשאן סביב כל גופו

רמב"ם: "מסורת ביד הכל" שמקום המזבח בבית המקדש הוא המקום שעקד אברהם את יצחק על המזבח

לכן נתגלגל אדם בג' האבות הקדושים שתיקנו ג' עבירות אלו, אברהם אבינו תיקן עבודה זרה על ידי ששבר כל הצלמים של תרח אביו, ומסר נפשו באור כשדים למען אמונתו בבורא עולם, ופרסם בעולם האמונה בה' אלקי אמת, יצחק אבינו תיקן שפיכות דמים על ידי שמסר נפשו להיות קרבן עולה בעקידה, יעקב אבינו תיקן הפגם של גילוי עריות, על ידי שהייתה מיטתו שלימה וכל בניו י"ב השבטים היו צדיקי עליון.

הנה כי כן איך מבואר בזוהר הקדוש ובדברי האריז"ל שהבאנו, כי יעקב אבינו היה שופריה דאדם הראשון כי היה גלגולו ותיקונו, הלא לפי המבואר היו כל ג' האבות גלגולו ותיקונו. אולם התשובה על כך ברורה, כי אמנם כל ג' האבות היו גלגולו ותיקונו, אבל עיקר התיקון היה יעקב אבינו השלישי שבאבות שהשלים את התיקון, כמבואר בגמרא (סוטה י:): שאין המצוה נקראת אלא על שם גומרה.

בחטא עץ הדעת

נפגמו האיברים שבראש

בדרך המלך נלך לבאר בזה מה שעשה יעקב אבינו: "ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו" ופירש רש"י: "עשאן כמין מרזב סביב לראשו שירא מפני חיות רעות", כי כאשר נתבונן בחטא עץ הדעת נראה שהשורש נעוץ באיברים שבראש, החל מהדיבור שבפה שדיברה חוה עם הנחש, כמו שפירש רש"י (בראשית ג-א) שהנחש הרבה לדבר עמה, כדי שתשיבנו ויבוא לפתותה לאכול מעץ הדעת. השמיעה שבאוזן ששמעה חוה לפיתוי של הנחש. ההסתכלות בעינים, כמו שכתוב (שם ו): "ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים", ושוב האכילה שבפה (שם): "ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאישה עמה ויאכל".

לפי זה נשכיל להבין מה שגזר הקב"ה מיתה על אדם הראשון: "כי ביום אכלך ממנו מות תמות", כי מאחר שפגם באיברים שבראש, הרי זה כאילו כרת את הראש משאר הגוף שאי אפשר

"אמר דוד, רבונו של עולם אילולי חסדיך שקדמו לאדם הראשון לא היה לו עמידה, שנאמר כי ביום אכלך ממנו מות תמות, ולא עשית לו כן אלא הוצאת אותו מגן עדן וחיה תתק"ל שנה ואחר כך מת, מה עשית לו גירשת אותו מגן עדן שנאמר ויגרש את האדם, ולמה נתגרש על שהביא מיתה על הדורות, והיה חייב למות מיד, אלא שריחמת עליו וגיירשתו כדרך הרוצח בשגגה שגולה ממקומו לערי מקלט, לכן נאמר זכור רחמיך ה' וחסדיך".

הנה כי כן זכינו להבין דברי חכמים וחידותם: "כך שנו רבותינו, ההורג נפש בשגגה גולה לערי מקלט... ויעקב אבינו גלה לחרן בורח בנפשו, ונתיירא שלא יהרוג אותו הרשע עשו אחיו". כי היות שיעקב היה תיקונו של אדם הראשון שהביא מיתה לעולם, לכן היה צריך כפרה לגלות ממקומו כדין הורג נפש בשגגה. וזהו שממשיך המדרש לומר: "ונתיירא שלא יהרוג אותו הרשע עשו אחיו", כי חשש שנתחייב מיתה משום שהביא מיתה לעולם.

כל ג' האבות תיקנו

את החטא של אדם הראשון

אמנם יש להעיר ממה שמבואר בתיקוני זוהר (תיקון סט קט): "בתלת אבהן תמן נחית אדם בתלת גלגולין". פירוש, אדם הראשון ירד ונתגלגל בשלושת האבות. דבר זה מבואר ביתר הרחבה בזוהר הקדוש (פרשת בהר קיא), כי ג' האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב תיקנו את החטא של אדם הראשון.

ומבאר שם כי חטא עץ הדעת היה כלול מג' העבירות החמורות, עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, כי האכילה מעץ הדעת בפיתוי של הנחש שאמר (בראשית ג-ה): "כי יודע אלקים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלקים יודעי טוב ורע", היה כפירה בעיקר בבחינת עבודה זרה, אחר כך כשבא הנחש על חוה והטיל זוהמא בכל הנבראים היה זה בבחינת גילוי עריות, וכשנגזרה מיתה על כל הנבראים היה זה בבחינת שפיכות דמים.

בראשו, ותיקון זה עשה בהיותו שוכב במקום המזבח שממנו נברא ראשו של אדם הראשון.

על פי האמור ירווח להבין מה שכתוב (שם כח-יח): "וישכם יעקב בבוקר ויקח את האבן אשר שם מראשותיו וישם אותה מצבה ויצוק שמן על ראשה". כי מאחר שעשה את האבנים הללו מרזב סביב לראשו לשמירה, לכן קבע את האבן הזאת מצבה לדורות עולם, שידעו כל זרעו הנמנים על עדת ישראל, שצריך להציב שמירה על כל איברי הראש, שמירת העינים, שמירת הפה, להשתמש בהם רק לעבודת ה'.

שורש הגלות על ידי השתעבדות הראש אל הגוף

הבה נמשיך במסע הקודש לבאר בזה מה שהבטיח הקב"ה ליעקב בחלום, בשעה ששכב על מקום המזבח שמשם נברא ראשו של אדם הראשון, שיתן לו ולזרעו את ארץ ישראל (בראשית כח-ג): "והנה ה' ניצב עליו ויאמר אני ה' אלקי אברהם אביך ואלקי יצחק הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך".

נקדים יסוד גדול בענין הגלות והגאולה שלמדנו מדברי הגאון הגדול רבי יוסף ענגיל זצ"ל בספרו "אוצרות יוסף" (ח"ב דרוש ב דף ג), שמבאר הטעם שגלו ישראל מארץ ישראל בעוונותיהם, על פי מה שכתב המהר"ל ב"בבורות ה'" (פרק ד): "כי מצרים דומים ונמשלים לענין החומר, וישראל הם נמשלים לענין הצורה".

פירוש, כלל ישראל הם בבחינת הנשמה והצורה של העולם, ואילו אומות העולם הן בבחינת הגוף והחומר של העולם, כמו שאמר אברהם אל נעריו אליעזר וישמעאל (בראשית כב-ה): "שבו לכם פה עם החומר". ודרשו בגמרא (יבמות סב): "עם הדומה לחומר", שהוא גם כן מלשון חומר.

לכן מצד הבריאה ראוי הוא שישלטו ישראל שהם בבחינת השכל והצורה על אומות העולם שהם בבחינת החומר, אולם כאשר ישראל הם בגלות תחת אומות העולם, כי אז המצב הוא שלא בסדר הראוי, כי אומות העולם שהן בבחינת החומר שולטות על ישראל שהם בבחינת השכל והצורה.

לפי זה מבאר הגאון רבי יוסף ענגיל כמין חומר, למה כשישראל עושים רצונו של מקום ראויים הם להיות בארץ ישראל, כי מאחר שראשו של אדם הראשון נברא מארץ ישראל וגופו מבבל ומשאר הארצות, לכן כאשר ישראל משעבדים ומבטלים את לבם לרצונה של הנשמה שמקומה בראש, הרי הראש הוא המלך על כל האיברים, לכן ראויים הם להיות בארץ ישראל שמשם נברא ראשו של אדם.

ראשו של אדם הראשון נברא ממקום המזבח, ושאר גופו שנברא מחוץ לארץ מתבטל לגמרי אל הראש

ביאור המדרש שיעקב אבינו גלה לחרן כדין הורג נפש בשגגה, כי היה גלגול אדם הראשון שהביא מיתה לעולם

בחטא עץ הדעת נפגמו חושי הראש: העינים "ותרא האשה כי טוב העץ למאכל", והפה שאכל מעץ הדעת

אברהם עקד את יצחק בנו במקום שנברא ממנו ראשו של אדם הראשון כדי לתקן החטא של עץ הדעת

את הראש של האיל בסבך העצים דוקא, כדי לעורר בכך מה שחטא אדם הראשון באכילת עץ הדעת טוב ורע.

יעקב אבינו עשה מרזב סביב לראשו לתקן מה שפגם אדם הראשון בראשו

מעתה יאירו עינינו וישמח לבנו להבין מה שגילה לנו רבינו ה"חתם סופר" על המעשה הנפלא שעשה יעקב אבינו בהיותו בהר המוריה, אחרי ששיקע הקב"ה את השמש שלא בעונתה כדי שילון יעקב בבית מלונו, ששכב ממש באותו מקום ששכב יצחק מלוא קומתו בשעת העקידה, שהרי לפי המבואר שכב יצחק בשעת העקידה על המזבח שבנה אברהם, במקום שנברא ממנו ראשו של אדם הראשון שנפגם בחטא עץ הדעת.

לכן באותה שעה שגלה יעקב אבינו לחרן כדין הורג נפש בשגגה, כדי לתקן מה שגרם אדם הראשון מיתה בעולם בחטא עץ הדעת, השתוקק להתפלל במקום המקדש באותו מקום שהתפללו אבותיו, במקום שעקד אברהם את יצחק בנו על גבי המזבח שמשם נברא ראשו של אדם הראשון, כדי לתקן בכך מה שפגם בראש בחטא עץ הדעת, ומזה הטעם כשראה שהקב"ה רוצה שילין במקום ההוא, שכב באותו מקום ששכב יצחק אביו בשעת העקידה, כי רצה לכלול עצמו עם המסירות נפש של אביו לתקן הפגם שבראש.

הנה מה טוב ומה נעים להבין בזה מה שעשה יעקב אבינו כששכב באותו מקום ששכב יצחק אבינו בשעת העקידה: "ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו", ופירש רש"י: "עשאן כמין מרזב סביב לראשו שירא מפני חיות רעות", והתפללנו מדוע לא עשה מרזב סביב לכל גופו, אמנם לפי האמור הענין הוא נפלא, כי בשוכבו במקום המזבח שממנו נברא ראשו של אדם הראשון, עשה מרזב סביב לראשו דייקא שפגם בו אדם הראשון, כי ירא מ"חיות רעות" שהן היצר הרע וכוחותיו, שלא יכשילו אותו שוב כפי שהכשילו את אדם הראשון

לחיות, כמו שהמליצו חכמינו ז"ל על כך בגמרא בלשון פליאה (שבת עה): "פסיק רישא ולא ימות", פירוש, האם יתכן שמפרידים את הראש מן הגוף ולא ימות, לכן נגזרה עליו מיתה לכפר על מה שפגם בראש.

מה נפלא להבין בזה חכמתו העמוקה של אברהם אבינו, שבנה את המזבח בהר המוריה כדי להעלות עליו את יצחק בנו לעולה, באותו מקום שממנו נברא ראשו של אדם הראשון, כי מאחר שאדם הראשון פגם בחטא עץ הדעת בראש, והרי נתבאר כי יצחק אבינו תיקן את הפגם של שפיכות דמים של אדם הראשון, על ידי שמסר נפשו לשפוך את דמו בעקידת יצחק, לכן בשעת התיקון של יצחק עקד אותו אברהם על המזבח, באותו מקום שממנו נברא הראש של אדם הראשון שפגם בו בחטא עץ הדעת.

על פי האמור יאירו עינינו להבין מה שכתוב בעקידת יצחק, אחרי ששלח הקב"ה מלאך מן השמים לומר לאברהם שלא ישחט את יצחק (בראשית כב-ג): "וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו". ופירש רש"י: "שהיה רץ אצל אברהם והשטן סוכנו ומערבבו באילנות".

ויש לומר הביאור בזה על פי מה שפירש רש"י (שם): "תחת בנו, על כל עבודה שעשה ממנו היה מתפלל ואומר יהי רצון שתהא זו כאילו היא עשויה בבני, כאילו בני שחוט, כאילו דמו זרוק, כאילו בני מופשט, כאילו הוא נקטר ונעשה דשן". נמצא לפי זה כי על ידי שהקריב את ראש האיל לעולה, הרי זה כאילו הקריב את ראשו של יצחק לעולה ותיקן בכך מה שפגם אדם הראשון בראשו.

הנה כי כן מטעם זה בא השטן שהחטיא את אדם הראשון בעץ הדעת בראשו, וסיבך את האיל בקרניו שבראשו בסבך העצים, כדי למנוע מאברהם להקריב את ראש האיל, ולכפר בכך על מה שפגם אדם הראשון בראשו, ומטעם זה סיבך

ומפרש בתרגום יונתן שהתפלל שלא יכשל בעבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים: "אין מִימְרָא דְהַ' בְּסַעְדֵי וְיִטְרַנְי מְשַׁפִּיכוֹת אָדָם זָפְאֵי פּוֹלְחָנָא נּוֹכְרָאָה וְגִילּוֹי עֲרִיטָא בְּאוֹרְחָא הַדִּין דְּאָנָא אָזִיל", ולפי האמור הר"י זה מתאים למה שנתבאר שאדם הראשון חטא בג' עבירות אלו, לכן התפלל שינצל מהן.

וזוהו שהוסיף להתפלל: "ונתן לי לחם לאכול", שאזכה לאכול לחם בהיתר שהקב"ה נותן לי, לתקן בכך מה שאכל אדם הראשון באיסור מעץ הדעת שהיה חיטה כמבואר בגמרא (ברכות מ.), "ובגד ללבוש", לתקן בכך מה שפגם אדם הראשון בלבוש הרוחני של "כתנות אור" שהיה לו קודם החטא, ואחרי החטא הלבישו הקב"ה "כתנות עור" לבוש חומרי, "ושבתי בשלום אל בית אבי", בלי שום חטא, "והיה ה' לי לאלקים".

על כך הבטיח יעקב אבינו: "והאבן הזאת אשר שמתני מצבה יהיה בית אלקים", שילמדו כל ישראל לעשות מרזב סביב לראשם לשמירה, "וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך", שבכל מה שתתן לי מעניני העולם הזה, אשתמש בראש לכוון בהם בלתי לה' לבדו, כמבואר בשלחן ערוך (או"ח סימן רלא): "בכל מה שיהנה בעולם הזה לא יכוין להנאתו, אלא לעבודת הבורא יתברך כדכתיב (משלי ג-1) בכל דרכיך דעהו".

הנה כי כן זכינו לשילוב הנפלא של החוט המשולש, שלשה מאורי עולם, מרן ה"חתם סופר", הגאון הגדול רבי יוסף ענגיל, הגאון הקדוש מאוסטרובצה זי"ע, שעולים בקנה אחד כפתור ופרח, להאיר לנו המעמד הנשגב של יעקב אבינו בהר המוריה. כי כדברי ה"חתם סופר" שכב באותו מקום ששכב יצחק אבינו בשעת העקידה, כדי להיכלל עם יצחק לתקן הראש של אדם הראשון שנברא ממקום זה, ולכן לקח מאבני המקום ושם אותן מרזב סביב לראשו שלא יפגעו בו חיות רעות.

והנה מטעם זה הבטיח לו הקב"ה: "הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך", על פי דברי הגאון רבי יוסף ענגיל כי כדי לזכות לארץ ישראל צריך להגביה את הראש שנברא משם, על כל איברי הגוף שנבראו מבבל ומשאר הארצות, לכן דוקא אז נדר יעקב לה: "וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך", כדברי הגה"ק מאוסטרובצה זי"ע שיקדיש את ראשו מעשר לה' לקדש את כל מעשיו בבחינת: "בכל דרכיך דעהו".

וביאר בדברי קדשו על פי המבואר בגמרא (עירובין מח.) כי קומת גופו של אדם היא שלש אמות, ובתוספות (ד"ה גופו ג' אמות) הוכיחו כי שיעור זה הוא לכל קומת הגוף מלבד הראש, וכתב בספר "מייס יחזקאל" שיש קבלה בידו כי הראש הוא שליש אמה, נמצא לפי זה כי הראש הוא חלק עשירי מכל הגוף, כי כל אמה כלולה מג' שלישים, ואם כן בג' אמות של הגוף יש ט' פעמים שליש אמה, והראש שהוא שליש אמה הוא חלק עשירי מכל הגוף.

והנה כל זמן שיעקב אבינו היה בבית אביו עוסק בתורה בבית מדרשם של שם ועבר, לא היה צריך להרים את הראש על הגוף, כי על ידי שעסק בתורה בשכל שבראשו היה ממילא מורם מכל צרכי הגוף, אבל כאשר היה בדרכו אל לבן הארמי שהיה צריך לעסוק שם בעניני עולם הזה, היה צריך להרים את הראש על כל שאר איברי הגוף, שיכוון בכל עניני העולם הזה לעסוק בהם לשם שמים בלתי לה' לבדו.

וזוהו שכתוב (שם יא): "ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו". ופירש רש"י: "עשאן כמין מרזב סביב לראשו שירא מפני חיות רעות", היינו שהיה ירא מלבן ואנשיו שלא יקלקלו את המחשבות שבראשו, לכן עשה שמירה מיוחדת על ראשו. הנה כי כן זהו שנדר יעקב: "אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך... וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך". היינו שהבטיח להקדיש את המחשבה שבראשו שהוא חלק עשירי מכל הגוף, לכוון בכל עניני העולם הזה בלתי לה' לבדו. אלו דבריו הקדושים.

"ונתן לי לחם לאכול" תיקון לאכילת עץ הדעת

כאשר נצרף את כל האמור ירווח לנו להבין הטעם שקיבל עליו יעקב דוקא עתה לעשר את ראשו קודש לה', כי מאחר ששכב בהר המוריה במקום בריאת ראשו של אדם הראשון, כדי לתקן בכך מה שפגם בראשו בחטא עץ הדעת, ובזכות זה זכה לנחלת הארץ שמשם נברא ראשו של אדם הראשון, לכן קיבל עליו בנדר לשמור כל ימי חייו על קדושת הראש.

נפלא להבין בזה מה שאמר יעקב: "אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך".

אבל כאשר ישראל אינם עושים רצונו של מקום, כי במקום לשעבד את הלב וכל כוחות הגוף לרצונה של הנשמה שבראש, ונהפוך הוא אשר ישלטו הלב וכוחות הגוף להכניע את הנשמה שבראש למלא את רצונם, הנה מאחר שגופו של אדם ושאר איבריו נבראו מבבל ומשאר ארצות, לכן גלו מארץ ישראל שהוא מקום בריאת הראש, וגלו לבבל ושאר ארצות שמשם נבראו כל איברי הגוף. אלו תוכן דבריו הנפלאים.

ויש להוסיף תבלין לבאר בזה הטעם שחכמינו ז"ל מכנים בכל מקום את הארץ שנתן לנו הקב"ה "ארץ ישראל", על פי מה שמבואר ב"שער הפסוקים" לרבינו האריז"ל בפרשתנו: "כי ישראל" הם אותיות ל"י רא"ש כי תיקן עד הראש". ולפי דברינו הרמז בזה על תכלית עבודת איש ישראל להמליך את הראש על כל הגוף, עד שנחשב כאילו יש לו רק ראש כי כל איברי הגוף מתבטלים לראש. לכן נקראת "ארץ ישראל" ללמדנו שכדי לזכות בה צריך להמליך את הראש על כל הגוף בבחינת ישראל" שהוא ל"י רא"ש.

הנה כי כן יאירו עינינו להבין מה שהבטיח הקב"ה ליעקב אבינו שיתן לו ולזרעו את הארץ, כששכב בהר המוריה במקום ששכב יצחק בשעת העקידה, כדי לתקן בכך מה שפגם אדם הראשון בראשו שנברא ממקום זה, כי מאחר שתיקן את הפגם של אדם הראשון בראש, והמליך את ראשו על כל גופו, ראוי הוא לרשת את הארץ שראשו של אדם נברא ממנה. וזהו שדקדק הקב"ה לומר ליעקב: "הארץ אשר אתה שוכב עליה", כדי לתקן את פגם הראש של אדם הראשון, "לך אתננה ולזרעך".

"וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך"

הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, להשלים את החוט המשולש בשרשרת הזהב בגילוי הנפלא של הגה"ק רבי מאיר יחיאל מאוסטרובצא זי"ע ב"אור תורה" (פרשת ויצא אות 2), שמבאר מה שנדר יעקב אבינו להפריש מעשר מכל אשר לו (בראשית כח-5):

"וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך, ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלקים, והאבן הזאת אשר שמתני מצבה יהיה בית אלקים וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך".

תודתנו וברכתנו נתונות לאלו שנדבו את הוצאת הגליון לזיכוי אחינו בני ישראל

משפחת מהדב הי"ו - לעילוי נשמת אמו האשה החשובה מרת לאה בת וירג'ני ע"ה

לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com